

DZIEJE PRZYGOTOWAŃ KANDYDATÓW DO KAPŁAŃSTWA W KOŚCIELE KATOLICKIM

Spotkanie profesorów i wykładowców historii Kościoła
w Wadowicach, 27-28 IV 2011

Tegoroczne spotkanie księży profesorów i wykładowców historii Kościoła, które po raz pierwszy odbyło się w 1963 roku w Warszawie, miało miejsce tradycyjnie po Wielkanocy w dniach 27-28 kwietnia 2001 roku przy Sanktuarium św. Józefa w Wadowicach. To 20-tysięczne miasto położone nad rzeką Skawą u stóp Beskidu Małego, odległe zaledwie 50 km od Krakowa, jest szeroko znane jako miejsce narodzin Karola Wojtyły – arcybiskupa, metropolity krakowskiego, a od 16 października 1978 roku papieża Jana Pawła II (1920-2005). Gospodarzami spotkania byli ojcowie karmelici bosy, którzy gościli 68 księży reprezentujących diecezjalne i zakonne seminaria duchowne w Polsce oraz ośrodki akademickie w Polsce i Italii. Obrady spotkania toczyły się w nowoczesnie wyposażonym Domu Rekolekcyjno-Pielgrzymkowym im. Jana Pawła II przy wadowickim klasztorze.

Nie trudno zauważyć, że tegoroczny termin i miejsce spotkania w sposób naturalny zbiegły się z beatyfikacją naszego Rodaka, Sługi Bożego, papieża Jana Pawła II, który w okresie dzieciństwa i młodości udawał się „na Górkę” do kościoła karmelitów pw. św. Józefa. Tutaj także młody Karol Józef Wojtyła, beatyfikowany kilka dni po zakończeniu spotkania historyków Kościoła, 1 maja 2011 roku w Rzymie przez papieża Benedykta XVI, otrzymał jako uczeń szkaplerz karmelitański oraz nosił się z zamiarem wstąpienia w szeregi karmelitów. Wiele lat później Jan Paweł II ze wzruszeniem wspominał świątynię „na górcę” oraz pracujących przy niej ojców karmelitów, m.in. kanonizowanego przez siebie 17 listopada 1991 roku

w Rzymie św. Rafała Kalinowskiego (1835-1907), który wraz ze współbraćmi ze wspólnoty karmelitów z Czernej założył w 1892 roku w Wadowicach klasztor i Małe Seminarium. Jan Paweł II nie ukrywał, że z klasztorem wadowickim, który głęboko wrósł w życie religijne mieszkańców miasta, czuł się szczególnie związany. 16 czerwca 1999 roku Papież-Polak wyznał: „Jak za chłopięcych i młodzieńczych, wędruję w duchu do tego miejsca szczególnego kultu Matki Bożej Szkaplerznej, które wywierało tak wielki wpływ na duchowość ziemi wadowickiej. Sam wyniosłem z tego miejsca wiele łask, za które dziś Bogu dziękuję. A szkaplerz do dzisiaj noszę, tak jak go przyjąłem u Karmelitów na Górcze, mając kilkanaście lat”¹. Duchowość Karmelu znalazła także wyraz w działalności naukowej Karola Wojtyły, m.in. – jak podkreślił o. Otto Filek OCD – w „pionierskim na gruncie polskim studium naukowym o wierze według nauki św. Jana od Krzyża”².

Tematem tegorocznego spotkania była przeprowadzona w szerokim aspekcie refleksja nad dziejami przygotowania do kapłaństwa w Kościele katolickim. Jako pierwszy zabrał głos ks. biskup prof. dr hab. Jan Kopiec, który ukazał *Znaczenie trydenckiego dekretu z 1563 r. o obowiązkach tworzenia seminariów duchownych*. Referent wskazał m.in. na uchwały synodów w Hiszpanii, rozporządzenia w Państwie Franków oraz postanowienia soborów powszechnych, które określały zasady i program formacji kapłańskiej i miały wpływ na przygotowanie przez Sobór Trydencki dekretu z 15 lipca 1563 roku, zobowiązującego biskupów do zakładania seminariów diecezjalnych oraz ustalającego warunki dla kandydatów do kapłaństwa. Jako drugi wystąpił ks. dr Wacław Umiński CM. Tematem jego referatu był *Wkład Zgromadzenia Księży Misjonarzy w formację duchowieństwa diecezjalnego w Polsce w latach 1675-1864*. Mówca zaznaczył, że formację nowych księży w Polsce zlecił swoim współbraciom założyciel Zgromadzenia Księży Misjonarzy – św. Wincenty a Paulo (1581-1660). W formacji kandydatów do kapłaństwa księża misjonarze korzystali ze wzorów jezuickich oraz modelu i doświadczeń diecezjalnych seminariów du-

¹ C. Gil OCD, *Karmelici Bosi w Wadowicach*, Kraków 2010², s. 159.

² Cytat za: D. Wider OCD, *Wpływ rozprawy Ks. Karola Wojtyły «Nauka wiary u św. Jana od Krzyża» na rozwój duchowości sanjuanistycznej w Polsce*, [w:] *Katecheza drogą do Boga. Księga Jubileuszowa dedykowana Siostrze Profesor Czesławie Margarycie Sondej OSU*, pod red. I. Popiołek oraz S. Cieślaka SJ, Kraków 2011, s. 61.

chownych. W szczytowym momencie zaangażowania misjonarze prowadzili 25 seminariów diecezjalnych i byli głównymi wychowawcami kapłanów na ziemiach Polski do połowy XVIII wieku. Następnym referentem był ks. prof. dr hab. Stanisław Piech, który omówił *Formację duchowieństwa galicyjskiego*. Formacja ta w zaborze austriackim była uwarunkowana restrykcyjną polityką józefinizmu wobec Kościoła katolickiego. Józefinizm dążył do przeprowadzenia reformy kościelnej bez udziału Stolicy Apostolskiej, podporządkowania Kościoła państwu i ograniczenia prerogatyw Kościoła i papieża. Politykę józefinizmu wobec Kościoła katolickiego dobrze ilustruje przykład nominacji profesorów w seminariach, które zależały wyłącznie od władz politycznych. Wprawdzie reformy józefińskie przyczyniły się do podniesienia wykształcenia księży, ale stroną ujemną reform było wychowanie kapłanów na urzędników monarchii, służących oświeconemu państwu. Warto dodać, że ks. prof. Piech ustalił nazwiska 1.350 wychowanków, którzy przewinęli się przez Wydział Teologiczny Uniwersytetu Wiedeńskiego w latach 1755-1918.

W dalszej części przedpołudniowej sesji wystąpiło dwóch referentów. Jako pierwszy zabrał głos ks. dr hab. Tomasz Błaszczyk, który omówił *Kształcenie i wychowanie kandydatów do kapłaństwa w Kościele Śląskim w czasach pruskich*. Ks. Błaszczyk ukazał zagadnienie formacji kandydatów do kapłaństwa na przykładzie Seminarium Leopoldinum we Wrocławiu i Seminarium Clementinum w Pradze. Także i w tym wypadku państwo pruskie – wrogie wobec Kościoła rzymskokatolickiego – ingerowało w program i zarządzanie ośrodków, a ustawodawstwo *Kulturkampf* miało charakter antykościelny. Kolejnym mówcą był o. prof. dr Marek Ingot SJ, który przedstawił *Włoski system formacji seminaryjnej*. Referent zauważył na wstępie, że jak dotąd nie ukazała się żadna synteza historii seminariów diecezjalnych w Italii, natomiast istnieje ok. 100 monografii poszczególnych seminariów duchownych (prac historycznych bądź publikacji o charakterze okolicznościowym). Duży wpływ na formację księży w Italii miał św. Karol Boromeusz (1538-1584). Zgodnie z dekretem Soboru Trydenckiego z 1563 roku już w następnym roku kard. Boromeusz otworzył wzorcowe dla Italii seminarium w Mediolanie, dla którego też opracował regulamin. Odtąd ukończenie seminarium diecezjalnego, w którym zwracano uwagę na trzy elementy: pobożność, studium i dyscyplinę, stało się koniecznym warunkiem do otrzymania święceń

kapłańskich. Włoskie seminaria diecezjalne korzystały także z programu i doświadczeń prowadzonych przez jezuitów kolegiów: Collegium Romanum (1551) oraz Collegium Germanicum (1552). Natomiast założyciel redemptorystów, św. Alfons Maria Liguori (1696-1787) – jako drugi po kard. Boromeuszu – sporządził regulamin seminariów duchownych, w którym podkreślał znaczenie dyscypliny w formacji seminaryjnej.

W dyskusji, która miała miejsce po referatach, zabrało głos kilku mówców, którzy odnieśli się do treści wygłoszonych referatów.

Zgodnie z wypracowaną tradycją, po obiedzie uczestnicy spotkania udali się autokarami do Kalwarii Zebrzydowskiej, gdzie goszczeni przez ojców bernardynów zwiedzili Bazylikę i Seminarium Duchowne. Także i tutaj mogli kroczyć śladami bł. Jana Pawła II, który od najmłodszych lat przybywał do Kalwarii, modlił się przed cudownym obrazem Matki Bożej oraz chodził drózkami kalwaryjskimi. Kolejnym etapem popołudniowej wycieczki był klasztor karmelitów w Czernej, położony malowniczo w pobliżu Krzeszowic na stoku góry liczącej 430 m n.p.m. Fundatorką klasztoru była w 1629 roku Agnieszka z Tęczynskich Firlejowa, wojewodzina krakowska. Historię i dzieje klasztoru w Czernej, który w pierwszych wiekach swego istnienia był pustelnią, przybliżył wybitny znawca dziejów karmelitów o. prof. dr hab. Benignus Józef Wanat OCD.

W drugim dniu spotkania jako pierwszy wystąpił z referatem ks. dr hab. Waldemar Gliński, który omówił *Centralne uczelnie teologiczne Królestwa Polskiego XIX wieku*. Referent ukazał trzy uczelnie teologiczne. Pierwsza z nich to otwarty w 1817 roku Wydział Teologiczny Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego, który posiadał zatwierdzenie papieża Piusa VII. W skromnym programie kształcenia Wydziału znajdowała się m.in. historia Kościoła. Wśród studentów Wydziału nie brakowało tych, którzy podejmowali działalność w organizacjach patriotycznych. Drugi ośrodek kształcenia kandydatów do kapłaństwa to erygowane w 1823 roku i otwarte dwa lata później Seminarium Główne w Warszawie. Niektórzy księżą profesorowie Seminarium Głównego udzielali pomocy powstaniu listopadowemu i ponieśli z tego tytułu surowe kary ze strony zaborcy rosyjskiego. Cykl studiów trwał w Seminarium cztery lata, a w ich programie była m.in. historia powszechna i historia Kościoła. Trzecim ośrodkiem teologicznym była Akademia Duchowna w Warszawie, która otwarta

w 1835, faktycznie rozpoczęła działalność w 1836 roku i istniała do 1867 roku, kiedy to została zamknięta w ramach represji po powstaniu styczniowym. Także i w Akademii Duchownej studia trwały cztery lata, a w ich programie była historia powszechna i historia Kościoła. System wychowawczy był jednak bardzo restrykcyjny, alumni byli poddawani procesowi inwigilacji i rusyfikacji. Zaborecy mieli na celu wychowanie kapłanów lojalnych wobec cara.

Kolejnym mówcą był ks. dr Grzegorz Bujak, który ukazał *Ideał kapłana i przygotowanie do kapłaństwa w okresie międzywojennym w świetle statutów synodalnych*. W latach 1918-1939 w Polsce ideał kapłana formułował Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 roku oraz uchwały synodów diecezjalnych, które podkreślały, że kapłaństwo jest powołaniem i uczestnictwem w kapłaństwie Chrystusa, a fundamentem skutecznego działania kapłana jest jego związek z Bogiem. Statuty synodów podawały także m.in. środki do świętości oraz stawiały alumnom jako ideał kapłana św. proboszcza z Ars, Jana Marię Vianneya (1786-1859). Z kolei ks. dr Krzysztof Kloch przedstawił *Proces unifikacji kształcenia seminarijnego w II Rzeczypospolitej w świetle „Pamiętników Zjazdu Związku Zakładów Teologicznych w Polsce”*. Referent wykazał, że doroczne spotkania księży rektorów seminariów sprzyjały omawianiu spraw związanych z wychowaniem kandydatów do kapłaństwa i ujednoczeniu programów seminaryjnych. W wychowaniu seminaryjnych sięgano do wzorów francuskich, a cotygodniowe konferencje dla alumnów mieli wygłaszać nie tylko ojcowie duchowni, ale także rektorzy seminarium. W seminariach wprowadzono m.in. ćwiczenia fizyczne. Po krótkiej przerwie jako ostatni zabrał głos ks. dr hab. Grzegorz Wejman. Tematem jego wystąpienia była *Formacja kleryków po włączeniu seminariów duchownych w struktury uniwersyteckie na przykładzie metropolii szczecińsko-kamieńskiej*. Mówca ukazał działalność seminariów w Paradyżu, Gorzowie Wielkopolskim (zamknięte przez komunistów w 1951 roku), Szczecinie i Koszalinie. Po 1992 roku, kiedy dokonano reorganizacji diecezji w Polsce, niektóre seminaria duchowne weszły w struktury uniwersyteckie, tzn. zostały afiliowane do Papieskiej Akademii Teologicznej we Wrocławiu. Ks. Wejman przypomniał, że podstawowe dokumenty dotyczące formacji seminaryjnej, na którą składają się cztery rodzaje: ludzka, intelektualna, duchowa i pastoralna oraz okres propedeutyczny, zawarte są w tekstach II Soboru Watykańskiego oraz posynodalnej

adhortacji apostołskiej *Pastores dabo vobis* papieża, bł. Jana Pawła II z 1992 roku³.

Po referatach miała miejsce dyskusja. Najpierw ks. dr Marian Bruzdysz CSsR wygłosił komunikat, w którym przybliżył uczestnikom spotkania francuski model formacji seminaryjnej wprowadzony w Paryżu przez kard. Jean-Marie Lustigera (1926-2007), arcybiskupa, metropolitę Paryża. Z kolei o. dr Stanisław Cieślak SJ nakreślił rolę i osiągnięcia jezuitów w prowadzeniu kolegiów oraz seminariów duchownych na ziemiach Rzeczypospolitej do 1773 roku. W dyskusję nad poruszoną w referatach problematykę włączyli się ks. prof. dr hab. Janusz Zbudniewek ZP oraz ks. Bolesław Micewski CR. Jako ostatni zabrał głos ks. prof. dr hab. Jan Walkusz, jeden z głównych organizatorów corocznych zjazdów księży profesorów i wykładowców historii Kościoła, który podał do wiadomości, że zaproszenia na zjazd otrzymało 145 historyków Kościoła. Po raz pierwszy każdy z uczestników spotkania otrzymał identyfikator. Przypomnił, że za dwa lata przypada 50-lecie spotkań historyków Kościoła. Ponieważ na jubileusz będzie przygotowana okolicznościowa publikacja, zwrócił się z prośbą do najstarszych uczestników zjazdów o sporządzenie pisemnych wspomnień, które zostaną zamieszczone w publikacji jubileuszowej. Przypomnił także o możliwości zamieszczania bibliografii na łamach *Kościola w Polsce. Dzieje i kultura*, wydawnictwa, które od dziesięciu lat ogłasza drukiem wygłoszone referaty zjazdowe, zamieszcza bibliografie podmiotowe historyków Kościoła w Polsce (książki, artykuły, recenzje oraz wykaz wypromowanych dyplomatów), a także recenzje książek. Jak dotąd z tej możliwości korzysta niewielu historyków Kościoła. Z satysfakcją i zadowoleniem ks. prof. Walkusz zauważył, że coraz więcej ośrodków diecezjalnych i zakonnych zgłasza gotowość zorganizowania zjazdu historyków Kościoła oraz ogłosił, że następnie spotkanie historyków Kościoła odbędzie na terenie diecezji ełckiej.

W zjeździe w Wadowicach uczestniczyli m.in. sufragan opolski, ks. prof. dr hab. Jan Kopiec (przewodniczący Sekcji Historyków Kościoła oraz jej opiekun z ramienia Episkopatu Polski) oraz ks. Mariusz Leszczyński, biskup pomocniczy diecezji zamojsko-lubaczowskiej. Jak zwykle każdego dnia uczestnicy spotkania koncelebrowali Eucharystię w kościele św. Józefa. Obrady spotkania toczyły się w miłej i ser-

³ Zob. *Zasady formacji kapłańskiej w Polsce*, Częstochowa 1999.

decznej atmosferze oraz klimacie duchowości karmelitańskiej. Nie ulega wątpliwości, że spotkanie służy integracji środowiska historyków Kościoła w Polsce. Zauważa się, – czego nie da się nigdy uniknąć – zachodzącą wymianę pokoleniową. Słowa podziękowania za zorganizowanie spotkania należą się ojcom karmelitom z Wadowic, a wśród nich na szczególne uznanie zasługuje główny koordynator spotkania z ramienia zakonu karmelitów – o. dr Arkadiusz Smagacz OCD.

Warto wspomnieć, że uczestnicy spotkania otrzymali w podarunku starannie wydany i bogato ilustrowany album *Fara w Bieczu* (Biecz 2010), autorstwa ks. dra Władysława Kreta (tekst) oraz Wacława Bugno (fotografie). Album przypomniał wszystkim ubiegłoroczną wizytę w rodzinnym mieście znanego historyka, geografę, dyplomaty, pisarza i biskupa Marcina Kromera. Serdeczne Bóg zapłać za zachwycający dar prezentujący niezwykle piękno zawarte w kościele parafialnym (zwanym farnym) Bożego Ciała w Bieczu, jednej z najlepiej zachowanych, późnogotyckich budowli sakralnych w Polsce!

Wygłoszone referaty ze spotkania w Wadowicach ukażą się drukiem w XI tomie publikacji pt. *Kościół w Polsce. Dzieje i kultura*, redagowanej z pietyzmem przez ks. prof. Jana Walkusza z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

